

داهـنان و بارهـنان دهق لهـنـوان داهـنان و نوـخوازیدا ... سمکـ محمەد

بهـرلهوهی موناقهـشی ئهـو تـوانینه ههـیه بکهـم که بهـشی زـری
ئهـدیبی کورد، دهـقی نوـ به داهـنان پـناسه دهـکن، لهـم سـنگهـیهوه
ههـوـدهـدهـم قسهـیهـک لهـسهـر چهـمکی داهـنان بکهـم، ههـیهـت داهـنان
لهـتازهـترین مانایدا بهـرهـمهـنـانی چهـمکـکه که لهـنوـ لهـدایک دهـبـت،
وهـکو فهـیلهـسوفهـکانی یـنان و دواـی ئهـوانهـش هیگـ و مارکـس و لهـباری
ئهـدهـبدا کهـسانی وهـکو دانـتی و لـرکا و ئیـلیـت و فـانکوـخ و مایکـ
ئهـنجیل و کاندنیسکی و هتـد، ئهـمه (جیـ دـز) لهـ کتـبی (ماهی
الفلسفه) دا زـر بهـوردی باسی دهـکات و رهـخنهـش لهـو پـناسه
کلاسیکیانه دهـگرت که لهـرابردوودا تیـریزهـی ئهـم چهـمکهـیان کردووه و
لهـنـوان نوـبوونهوه و داهـناندا جیاوازیان نهـکردووه، چونکه
لهـدواـی ئهـو رـنـیسانسه فکریه ئیـدیـلـیـیه پراکتیکراوهی که
تهـکنـلـژیا لهـژـر عینوانی جهانگهـراییدا بهـرهـمهـیهـنا، ئیدی شتـک
نهـما بهـدهـقی زـر جوان و جددی و سـیـحراویشهـوه، ئهـو چهـمکهـی بهـسهـردا
تیـریزه بکهـین، بهـکو لهـرووی ئیستاتیکیهوه قسهـی لهـسهـر دهـگرت،
چونکی ئیستاتیکا دـزینهـوهی شتی شاراوهی ناکـکه لهـدژی بهـکتر و
لهـنـو ئهـو کهـرهـستانهـی که خـیان ههـن و دهـقی پـ دهـخوـقـنـر، ههـروهـک
چـن هونهـری کـلاژ زیاتر ئهـم وهـزیفهـیهـی وهـرگرتووه، بهـام داهـنان
ئهـو شتهـیه که هـشتا نهـهاتـتهـ وجود.

ئهـگهـرچی تازهـگهـری لهـکن کورد، تهـنها بهـزاراوه و بهـقسه دزهـی کردـته
نـو ئهـدهـبی کوردی، بهـام داهـنان بهـپـی خوـندنهـوهی ئیـدیالیستی،
لهـبهـرامبهـر خوـندنهـوهی مهـتریالی جـرکی تر مامهـیه لهـتهـک ئهـم
چهـمکهـدا دهـکات، مهـبهـستم لهـ هـنانه وجودـکه که لهـ نهـبوونهوه
سهـرهـهـبـدات، ههـیهـت بـ نویسنی دهـقی ئهـدهـبی، شوـن و کات گرنگی
لهـدیاریکردنی بهـهاکهـیهـتی، ئهـو شیعرانهـی که سـفـکلیس لهـسهـردهـمی
یـنانیهـکان نویسیهـتی و ئهـوهی هـمیرـس نویسیهـتی و کاریگهـری
خستـته سهر عهـرهـبی کـن که بنچینهـی ئهـدهـب و کهـلهـپووری عهـرهـبین،
ئهـوهـش که داوود پـغهمبهـر بهـتهـمبـور کهـوه دهـگهـا و شیعی دهـگوت و
ئـستا وهـکو دهـقـکی نهـمر تهـماش دهـکر، چ شتـکی کهـمتر نییه
لهـشیعی نوـ، چونکی رزگاربوون لهـکـش و سهـروا و کارکردن بهـوـنه و
زمان، پـشتـر کاری بـکراوه و جـگهـیهـکی بـ دهـهـاوکـ نهـهـشتـتهـوه

لهم جـره مونا قه شانه دا که پـموايه عزيز گهردي باشتريں که سه قسهى
له سهر کـش و سهر وا کردووه و هـندک شتى ساغ کردـتـه وه، بهـام
ئه گهر بـين پـوه ره کان زياتر بوون لهو ميکانيزمانهى که پـشتر
پـشمهرجـک بوون بـ داھـنانى ده قى ئه ده بى، ئه مه يان تـوانينـکى
راسته، چونکى ورده کارى واقيعى ژيانى رـژانه لهم سـده ده دا که
ته و اوى کـمـه گـه کان له يه کـ کاتدا ئاگان له يه کتره، يان کـمـه گـه کان
تـکـه به يه کتر بوون و خهريکه له ناو يه کتردا ده توـنـه وه، بهـشـکه
لهو به هـانه يهى که بـوارـکى نه هـشتـتـه وه بـ جـگيرکردنى ئه
زاراوه يهى که ئـمـه پـشتر خـمان پـوهى خهريک کردبوو.

له گه هاتنى ده رکه وته فکرى و ئه ده بيه کانى ئه م سـده ده، رووبهـرک
لهو رووبهـرانهى کـن هـه بوون بـ پـهيدا بوون و سهرهـدانى فهيله سووف
و خاوهن توانا، ههرچى زياتر تهسک تر بـتـه وه و چيتـر مـژوو
فهيله سووف به رهه مـناھـنـتـا کو داھـنان بهرپا بکات، قوتا بخانهى
هـهـوه شانه وه گهرايى له بارى ئه ده ب به تايبه تى لای رـان بارت و له کـى
هـمـوو کايه کانيشدا له لای ژاک درـدا بهر له مردنى، شتـکـيان
نه هـشتـه وه له ژـر ره حمه تى ئه و فکـره دا رزگارى بـت، بهو پـيهى که
جياوازيه کى جه وههـرى هـه يه له نـوان تـگـه يشتنى نو و درووستکردن،
بیر تيژى و دهـربـين له نو سين و له هـر شتـکـى تر، مانای ئه و توانايه
نيه که ئـمـه به چه مکى داھـنان شرـقهى ده که ين، زـربهى ئه و
چه مکانهى وه کو چهپ گهرايى و رـياليزم و بونگه رايى که شيعر يان
ده قى ئه ده بيان له چوارچـوهى مانيفـستـيه کدا قه تيس کردبوو،
وجوديه تى سارتهـر و کام و کـن و سـن و قوتا بخانه کانى ترى نو سين
و به تايبه تى شيعر، له کاتى خـيدا به جـرک له سـحـرى داھـنان ته ماشا
ده کرا و مـدـلـکـى نو سينى پهيدا کردو کارى گهرى زـرى کرده سهرمان و
هاته نـو دونيای ئه ده بى کورد، که چى له ئـستادا نهک ههر کارى
پـناکر، بگره بـته شتـکـى کلاسيکيش.

ئه گهرچى ئه ده بى به راوردکارى مـدـلـکـى فکرى به سهـرچـوه، له گه
ئه وه شدا ئه گهر نيازمان بوو به راوردکارى بکه ين، ئه ده بى کورديش
وه کو ههر ئه ده بـکى تر کارى گهريه کى راسته و خـ و ناـسته و خـى
ئه ده بى ده وروپشتى پـوه دياره و ناكر ئه م کايه يه فهـرامـش بکه ين
که رهنگه ئه و کارى گهريانه به داھـنان پـناسه کرا بـت، چونکى
توانيوه تى مـرکـى تايبه تى پـبدر و بهـخـماـى بکر، هـروهـک چـن
ئه گهر به رواردکـ له نـوان ده قـکى ئه مريکى له شـوهى ده قه کانى (تيسى
ئيليـت) وه کو وـرانه خـک که ناودارترين ده قه، يان ده قه کانى عهـزرا
پاوهن و لـرکـاى ئه وروپى و مارکيزى ئامريکى بکه ين، رهنگه هـمان شت

و هه مان کارتـكردن له سهر دوو جـر ده قدا بدـزینه وه، ئه مه ش جگه له نوـكردنه وهی دهق به داهـنان ناچـت، ره نگه سیحربازـك له له حزه یه كدا بتوانـ له ژـر كـاوه كه یدا كـترـك ههـفرـنـ، ئه مه ش جـره داهـنانـكه بهـام ئه م كرده یه زوو ده مرـت، هه رچی ده قـكی ئه ده بیه مانه وهی له نه مریه كه یدایه، له راستیدا ده قنووـس واته دانهر وه كو میشـال فـكـ باسی ده كات، بـ نه مری و رزگار بوونی خـی له ده ست مهرگ ده نووسـت، چاكتر وایه له وه تـبـگه یـن كه هه موومان و له هه موو كایه كاندا خه ریکی نه مرین، هه روهـك چـن نه مری كـرـكارـك له دوورست كردنی دیوارـك یان درووست كردنی كه رهسته یه كدایه، ئاوه اش نه مری ئه دیب له ده قه كه یدایه.

بـ پشت راستكردنه وهی ئه و بـچوونه ی پـشـترمان و بوونی دانهر ده كه یـنه مه به ست كه (میشیل فـكـ) بیرو بـچوونی جیاوازی هه یه، به پـی (فـكـ) بـت ناوی دانهر، ناوی شوناسه، چونكه بیرـكه ی دانهر بریتیه له ساته بهـهـزه كانی تاك له بیركردنه وه، (ئه ده ب، زانست، مـژوو، فه لسه فه)، ههـبـه ت ئه و بیرـكه یه ش كـتایـی پـهات كه پـی وابوو دانهر كارـكـتهـر كه لهـرـگه ی به ره مه كانیه وه ههـوـدهـدات بـ نه مری، بهـكو ده ركه وتوو كه دانهر ئه و كاره كته ره یه كه به ره مه ی هه یه تاكو خـی بوونی هه یه، هه روه ها هیچ ساتـكی بهـهـزیشی نییه له میتـددا، چونكه به پـی قسه ی فـكـ بـت، هـشتا دـنیانـین هه موو دانراوـك كهـكی هه یه بـ هه مووان، واته گرینگی ههـبـت بـ گوـگر یان وه رگر، ئه مه ئه و پرسیاره مان بـ به ره مه دهـهـنـ كه ئایا ده كـر هه ركه سـك كه به زمانه كلاسیكه كه دانهر بـت و هه موو ده قه كانیـشی ماـی ئه وه بـت ههـبـگیرـت، تاكو پاـهـوانه كانی ره نگبداته وه له ره فتار و سایكـلـژای تاك، ئه گهر وابـت ده بـ هه موو دانراوه كانی (نیچه) كهـكی ههـبـت، یان ده بـ چه مکی (نیهلیم) كه نیچه گرینگی پـدهـدا، یه كه م وه كو دابـانـك لهـمـژوو، دووهم وه كو (ئه نتـژو مـژووی)، بهـام هه رچی ئه وهی كه فرـید وای كردوو نیهلیم گرـبـدات به نه ستی تاكه وه، وه كو ده رخه ری جـرـك له بونیاتی سـبـژـكته، هه روه ها ئه وهی كه چه مکی حه تمیه تی مـژوو له لای ماركس هه ستی پـدهـكـرـت وه كو ره خه گرـك له و سیستمی كه مرـقـی كردوو به با به تـكـی كـمهـایه تی و گه شه سه ندنی ههسته كانی له ئاست ئه ده ب و هونه ردا، به وپـیه ی ماركس بـوای وابوو كه هونه ر به ره مه ی كاری فكري و ههسته كیه، مه به ستیش له كار ئه و ئیشه یه كه سروشتـكی تایبه تی ههـبـ و داهـنهـربـ، داهـنهـریش بهـشـوه یه كی نا ئاسایی تـپـیدا چركه یه كی مـژووی به رجه سته بكات، له به ره ئه وه ناشـ مرـقـ ملکه چی ئه و بارودوخه بـت كه ژیا نی كـرـكـاری به ره مهـهـنـه ری كـنتـكـردوو، مه به ستی ماركس له باری

له ئا بوری سهرمايه داری و ئه و حه تمیه ته مـ ژووویه که باسی ده کات،
هونه رمه ند کر کار که له و کر کارانه ی به ره می فکری هه یه به یه ده به
واقیعی به ت و ریالیستی به ت.

سه باره ت به د زینه وه ی لاسایکردنی ئه ده بی ده وه ی خـ ما ی، سه ره تا
ده به ئه وه وه بیرخـ مان به نینه وه که ئه ده ب سرووشتـ کی گشتگیری هه یه
و ته نها مه به ستی ناسیونالیستی نییه، چونکه به زمانـ کی دیاریکراو
ده نوو سـ ت، به بیانوی ئه وه ی که ئه م کایه یه به ره له هه ر شـ تـ کـ،
سه ره کیتترین خه سـ ته ی هیوما نیستی بوونیه تی له گه یانندی گوتار که له
ئه زه له وه وا ها تووه، مه به ستمه به مـ ئه ده ب جگه له په یامـ کی
ناـ استه وخـ ی شهرمن به رامبه ر حاـ ته کان و به تایبه تی سیاسه ت و
ده سه ـات، له لایه کی دیکه وه هونه رـ کی دیکه ی فکرییه که جـ گه ی
نا ئا ماده بوونی فه لسه فه ناگرـ ته وه، شـ تـ کی تر نییه و جگه له وه ی
چـ ژـ که به ئینسان و هیچی تر، به مـ ام ئه وه ی که زمان ی ئه ده به کـ
له زمان ی ئه ده به کی دیکه جیا ده کاته وه، ته نها مه سه له ی نوـ کردنه وه ی
شـ وازی زمان نییه، به کـ کو مه سه له ی ستایلیشه له ره نگ رـ ژکر ن و
ئاخنینی مـ رـ که له جیا وازی کولتوره کانداه ناسـ ته وه، شـ تـ کـ که
به به ئاگا هانه نو سـ را به ت لاسای کردنه وه ناگه ـ نـ ت، چونکه جیا یه
له وه ی به ئاگا هانه نو سـ را به ت ته وه یان وه رگیرا به ت، به نموونه
ده قه کانی مه حوی و مه وله ی و خانی، نزیکایه تییه کی زـ ریان له ته کـ
ده ق و بیرکردنه وه کانی حافزی شیرازی فارس و ئه بو نه واسی عه ره ب و
ئه وانی تر هه یه.

هه موو ئه و فکرانه ی که بوونه ته زه خیره ی ئینسان و کاری پـ ده کرـ،
جگه له که له پووری گه لان، له لایه کی دیکه وه له ئه نجامی
بیرکردنه وه یه کی به کـ مه ـه و کـ ما بوونی کولتوور و مه عریفه ی گه لانه
له را بردوودا، وه کـ زه رووره تـ کـ به درـ ژه دان به ژیان و موـ کایه تی
قه بوـ ناکات، به مـ ام ئه دیبـ کـ چه کوش کاری تـ دا ده کات به پـ یـ لـ ژیکی
ئـ ستایان به پـ چه وانه وه له لـ ژیکـ ده ریده کات، هه روه کـ له دـ نکیشـ ت و
فاوستی گـ ته دا ده بینـ ت، ئه مه یه کاردانه وه یه کی تر به ره مه مدـ نـ.

مه سه له ی ته کنیکی ده قی ئه ده بیش که گرـ دراوی دا هـ نان و
لاسا یکردنه وه یه، هه مان ئیشکالیاته که تائـ ستا له نـ و عه ره بیشدا
چاره سه ر نه کراوه، به نموونه ئه گه ر ئه دیبی کورد به بیانوی
سیاسه ته وه پـ شتر ئا به وقه دراوی ته کنیکی کلاسیکی بوو، ئه گه ر پـ شتر
زمان یه کـ کـ بووه له رـ گره کانی گه یانندن و ناساندنی به ده ره وه ی خـ ی،
ئه گه ر ئه دره سی نه ته وه یی کورد نه گه یشتبوووه گه لان، ئـ ستا ئیتر ئه و
ده قانه ی که به زمانه کانی تر وه رده گـ درـ ن، خه ریکه هاوشانی ئه ده بی

گهلان دهستاودهست دهكهن، جائه مه چ سياسهت بىكات يا خود سيستمى بازائ، به بئ ئه وهى كورد به خئى بزائ خهريكه ده چئته ئاسته به رزه كانه وه، به ئام ته نها له رووى ساسيه وه نهك ئه ده بئ، ئه مه پيا هه ئدان نيه، به رموو ته ماشاى ئه و كاراكتهره كوردانه بكه كه پئست وه رده گرن له پهرله مانه كانى دونيا، ته ماشاى تىپى تئ پئان بكه چئان ده گاته شو ئنئكى تر، ته ماشاى شارهزا له باره كانى فرههنگى و زانستيه كاندا بكه له ئاستى دونيا كه كوردن و هيچيان كه متر نيه له بيانى، ئه مانه هه موويان سهلم ئه رى ئه وهن كه ئه ده بيش له هه وئى جد ديدايه، به ئام ته نها به زمانه دا يكه مردوو نه ناسراوه كهى خئى نهك زمانه كانى تر، كئشه يه كى تر ئه وه يه كه ئئمه لئكئئينه وه مان نيه له تئكست بئيه ئاگره كه مان به خئئمه ئشى ماوه ته وه و تىنى نه ماوه بگه شئته وه، وه كو نه زار قه بانى له باره ي شيعره وه قسه ده كات و ده ئات (لئكئئينه وه ده رباره ي شيعر لئكئئينه وه يه ده رباره ي ئه و خئئمه ئشى كه ئاگر له پاش خئى جئى ده هئئئئ) چونكى شيعر بهر له وهى ته نها نووسين بئت، ئاگرئكه له پاش دامر كانه وهى شو ئه واره جئده هئئئئ، ئه ده بئ كورد يش ئاگرى له و جئره ي دروست نه كردوو، به ئام كه ده نگو با سه كهى و گرما ييه كهى نه گه يشتئته ده ورو پشتى، ئه مه يان نه زمئكى سياسى خوئقا ندوويه تئ، ئه و ده رفه تهى ئئستا له به رده ستدايه، ئه گر چه ند سا ئئك له مه و بهر هه بوايه، شانسئكى ترمان ده بوو، ئه مه ش ته نها بئ ئئمه نه بووه، به ئكو زئر له گه لانى تر بهم قئئاغه دا تئپه ئيون، نموونه ش گهلى عه ره بئيه كه جگه له كارى گه رى كولتوور و زمانى عه ره بئيه به سهر رئئاواوه، به پئچه وانه شه وه كارى گه رى رئئاواى به سه ره وه يه، بئيه كه وته به رديده ي رئئاواييه كان، به ره هه حا ئه ده بئى كوردى وه كو ههر ئه ده بئكى ترى جهانيه به ئام به زمانى كوردى، وه كو چئان ئه ده بئى سويدى و ئه ده بئى هيندى و هتد هه يه، ته نها زمانه كهى جيا وازه، به ئام ره نكه جيا وازييه كى ديكه هه بئت ئه و يش دزىنى ده ق و لاسا يكر دنه وه به ماناى به ره مه هئئان نا، به ئكو به ماناى غيا بئ خه يا و ئه ندئشه بئت، به ئام به هئكارى ترس له ره خنه و ئازادى، ئه م چه مكه مونا قه شه ي فكرى له باره وه نه كراوه.